

Kabdebó Lóránt

A Miskolci Egyetem Könyvtár Levéltár Múzeum egy könyvritkaságáról*

A találkozások véletlenek. De ha létrejöttek, máris bizonyítható a szükségszerűségük.

Verlaine 1890-ben már túl van fénykorán és élete látványos eseményein is. Ekkor már nem annyira költészete, mint sorsa válik szimbolikussá. Elkülönülésében és kitzasztottságában hol a tisztaság vágyát dalolja, hol szókimondó, erotikus jeleneteket, helyzeteket mutat be. Ez utóbbiak közül való a *Nők* című kötet, amelynek darabjait 1890-ben a Broussais-kórházban készítette, s amelyet még abban az évben *D'Aucunes* címmel Brüsszelben ki is nyomtatott. De ezek a versek túllépték kora befogadói szintjét: erkölcstelenség okán elkobozták és bezúzták a példányokat. Az újabb kiadással már óvatosabban járt el a költő: négy verssel bővítette a gyűjteményt, és immár változott – konkrétabb, bár azonos értelmű – címmel, *Femmes* néven „suba alatt” jelentette meg a kötetet. „A züllött és csodálatos Verlaine, szent versei mellett és azokkal párhuzamosan, *Parallèlement*, egész más verseket is írt. Valami naiv és cinikus tekintetnélküliséggel tárta ki ő legaljasabb testi vágyait éppúgy, mint leggyermekesebb lelki fogadkozásait, mint valaki, akinek már semmi veszítenivalója e földön. Anyja meghalt, s ezzel utolsó támaszát is elvesztette. Mondják, abszint és koldulás voltak fenntartói. Egy új Villont láttunk benne, valakit, aki túljutott az agyoncivilizált kor bénító korlátain” – írja *Az európai irodalom történetében* Babits, aki elsőként fordított nálunk a *Femmes*-ből; de még ő is hallgat erről a szegényen és kórházban készített kötetéről, követve az irodalomtörténeteket és a gyűjteményes kiadásokat. „Alighanem legigazibb költője a maga idejének” – idézi Babits Anatole France-ot, de bemutatását csak a *Parallèlement* (Szabó Lőrinc fordításában is: *Párhuzamosan*) kötetig követi, igaz, úgy, hogy ezt a kötetcímet irányjelölőként is felfoghatjuk, gyűjtőfogalomként az összes meg nem nevezett, szélsőségesen erotikus versének jelzésére. A kitagadott kötet

második fordítója, Szabó Lőrinc hat évvel saját, „suba alatt” megjelentetett fordítása után, Verlaine-antológiájában (*Paul Verlaine válogatott versei*, fordította Szabó Lőrinc, Pandora kiadás, Budapest, 1926) szintén mellőzi még az említését is ennek a kötetnek.

Miért e hallgatás? A kor ízlése gátolta őket ebben? De a pusztá említést még a legszigorúbb prűdéria sem zárhatná ki. Vagy ez lenne az a véletlen találkozás 1920 elején, amely mégsem volt szükségszerű? Avagy éppen a szükségszerűség egy olyan mélypontra emlékeztette a két költőt, amelyet jobb volt utóbb elfeledni? Mi is történhetett a magyar történelem egyik *année terrible*-jében, rettenetes évében, amikor ez a találkozás létrejött?

A mára ismét régi formájában megújult Centrál Kávéház 1919 végén, 1920 elején az írók legfontosabb találkozóhelye: a bizonytalanság, a félelem, valamilyen kibontakozás fel-felcsillanó csalárd reménye vonzza egy helyre őket, napjában többször is össze-összeverődnek híreket cserélni, terveket kigondolni, rémhíreket ellenőrizni. A román megszállás ekkorra – legalábbis Budapesten – megszűnt, de helyettük, Horthy bevonulását követően, megérkeznek a különítményesek, akik rettegésben tartják a pesti éjszakát. Az írók valamilyen – akármilyen – demokratikus rendezésben reménykednek, hiszen a győztes nyugati demokráciák -- ha már felszámoltatták a vörösök diktatúráját -- csak nem hunynak szemet a fehérterror rémtettei felett. Rettegve, de úgy élnek, mintha még semmi sem változott volna. A túlélésre rendezkednek be ebben az átmenetiségben. A *Nyugat* újra megindul, folyóiratokat szerkesztenek készülők országhatárok felett, meglévő demarkációs vonalak két oldalán, az idősebbek Temesvár és Budapest, a fiatalok Debrecen és a Centrál-asztal között. De akkor a románok által megszállt Debrecen messzibbnek tűnt föl, mint ma akármelyik távoli kontinens. A lapok számai mégis összeálltak, a szerzők a honoráriumokat felvehették -- legfeljebb a megszerkesztett példányok már nem jelenhettek meg. Az izgatottság, a bizonytalanság új művek születésének nem kedvezett, a műfordítás viszont lekötötte, kikapcsolta az írókat a napi szorongásból. Álomvilágba menekítette őket. És pénzt is hozott – mert valamiből azért akkor is meg kellett élni.

Ezekben a zavart-bizonytalan napokban valami sajátos irodalom virágzott ki. Az írók moziba járnak, a némafilm hőskora vonzza őket: most már nem helyzetek és karakterek kockáiból áll össze a film,

hanem történetek peregnek szemük előtt -- ez az „álmogyár” első fénykora. Olvasmányaikban is ennek meghosszabbítását találjuk: a romantikus prózairodalom kísértettörténetei vonzzák őket, amelyek az expresszionista, pszichológiai regényekben épp ekkoriban élik másodvirágzásukat. E. T. A. Hoffmantól kezdve Bierbaum *Kakuk hercegéig*, Babits divatba jött *Gólyakalifájától* az Orchideengarten-füzetek kísértetnovelláig a személyiség válságba kerülésének történeteit követhetik. A korábbi, romantikus teljességigény fonákja ez: az álarcöltés, a részletté válás, a tudathasadás, a kiszolgáltatottság helyzeteinek, szerepeinek átgondolása. És természetesen mindezt Erosz és Marquis de Sade szelleme járja át. Zichy és Bayros illusztrációit, erotikus rajzait csodálják, s ekkor jelenik meg zugárúként Musset és Georges Sand erotikus regénye, a *Gamiani*. A Centrál-beli társaság kedvelt helye a közeli Magyar utcai „Maison Frida” (innen két leányzó nevét is ismerjük, az egyik Mária, Komjáthy Aladár barátnője, a másik Renée-nek hívatta magát, ő Szabó Lőrinc kedvese volt), esetleg a Rákóczi úti „Tabarin”. Az erotikus játék pedig sajátos rögtönzéseket szül. Horvát Henrik kecskerímeit a *Tücsökzene* is említi; de költői versenyre is kelnek, szonettben zengik a fiatal Szabó Lőrinc penisének dicsőségét, nem kisebb költők, mint Babits és Tóth Árpád meg a hozzájuk társuló fiatal Komjáthy Aladár -- Tóth Árpád pedig még illusztrálja is a verseket. (Maga Szabó Lőrinc őrzi meg ezeket a lapokat, és egy újabb világégés pillanatában, 1944 őszén füzeté alakítja, bevezetőként megírva létrejöttének történetét. Sajnos az eredeti lapokat gumiarabikummal felragasztotta egy keményebb lapra, a ragasztó az évtizedek során sokat rongált a kéziratban. Maga a kézirat együttes az MTA Könyvtára Kézirattárának újabban megszerzett Szabó Lőrinc hagyatékrészletével került közgyűjteménybe.)

Ez az erőteljes erotikus túlfűtöttség nemcsak az első szeretkezési gyakorlatait végző, húszéves Szabó Lőrinc kamaszképzését tölti be, de a társadalmi tehetetlenségre kényszerülő, minden oldalról megfélemlített mester, Babits egész környezetét is jellemzi. Mert ennek a Centrál-asztalnak meghatározó költője Babits, és ezekről a napokról fiatal tanítványa s felfedezettje, az akkor még albérletekben didergő egyetemista Szabó Lőrinc *Kisnaplójában* találhatjuk meg a leghitelesebb leírást. (Kodolányi később, 1926-ban, a Grill Károly Könyvkiadóvállalatnál megjelent *Tavaszi fagy* című könyve már csak

indulatos visszaemlékezés erről a korszakról balzac-i indíttatású beszámoló arról, hogyan élt *Egy foglalkozás nélküli ifjú Pesten*, ahogy a regény alcíme jelzi.)

A mester és tanítvány rövid életű intenzív barátságának mézeshetei ezek a napok. A mester napról napra, bizonytalanságban él, a politikai kiszolgáltatottság dermedtségében, s a fiatalember rajongása kiegyensúlyozó erővel hat rá. Így lesz műhelyének szinte részese a feltűnő készségekkel kezdő költő: munkáikat megvitatják, sőt Babits, munkatürelme fogytán, megosztja egy-egy feladatát a fiatal költővel, aki ritka ügyességgel tudja utánozni mestere stílusát. Az egyik tanít, a másik tanul, és együtt rettegik a következő napot vagy órát. Az idő igen lassan telik, de ezt valamivel mégis ki kell tölteni. Így születnek játékaik – ekkor véres-komolyan. Míg azután meg nem zavarja ezt a költői szimbiózist egy költőnek készülő keményakarátú leány, Tanner Ilonka megjelenése, aki előbb Szabó Lőrinc menyasszonya lesz, utóbb pedig Babits Mihály felesége, akkor már a hangzatos Török Sophie nevet viselve. A politikai lidércnyomást most felváltja a személyes kapcsolatok rémálma. Mindezt Szabó Lőrinc, halála előtt, baráti (barátnői) fülnek lediktálta a *Vers és valóság* versmagyarázatait kiegészítő *Bizalmas adatok és megjegyzések* című emlékezésében (amelyet 2001-ben jelentettünk meg a Szabó Lőrinc Kutatóhely munkájaként az Osiris Kiadó gondozásában); s minderről Németh László *Szerdai fogadónap* című regénye is emlékezik majd vitriolos jellemzéseivel.

De a lidércnyomásos hangulat nemcsak a Centrál-asztal sajátja, a kiadók jó szimattal észreveszik, hogy a csalódott és megfélemlített értelmiség jó része fogékonnyá vált minderre. Így egy rövid időre sajátos *circulus vitiosus* alakul: az írók visszavonulásukban olyan témákat tüntetnek ki átmeneti figyelmükkel, amelyeket épp ekkor az olvasók is, a maguk bizonytalanságának ellensúlyozására, magukévá fogadnak. A kiadók pedig – főleg az évente néhány kötettel jelentkező kiskiadók, egyéni vállalkozók – ezt az igényt kielégítendő, fordítást várnak, főleg pszichológiai hangoltságú kísértethistóriákat és erotikus alkotásokat. Így születik meg Babits antológiája, a Bécsben megjelentetett *Erato*, és a fordító nevének feltüntetése nélkül publikált Verlaine-kötet, a *Nők*. Mindkettő bizonyos fokig a fiatal költő és mestere közös vállalkozása. Az *Erato* darabjainak fordítóját máig csak feltételezésekkel tudjuk szétválasztani, a *Nők* verseit ugyan mind

Szabó Lőrinc fordította, de Babits volt a kötet – ma úgy mondanánk – lektora, s ő írta az előszót: *Erről a könyvről*. És akit az 1920. március 12-ről keltezett szerződés – amely az MTA Könyvtára Kézirattárának Szabó Lőrinc-hagyatékában megtalálható (Ms 4677/207. szám alatt) – nem győz meg, annak számára a szemfüles filosz, a könyvészet ma már klasszikus mestere, Kozocsa Sándor hiteles tanúbizonyságot szerzett: a tulajdonában lévő első kiadás előszava alá íratta ceruzával Szabó Lőrincel a szerző, *Babits* nevét.

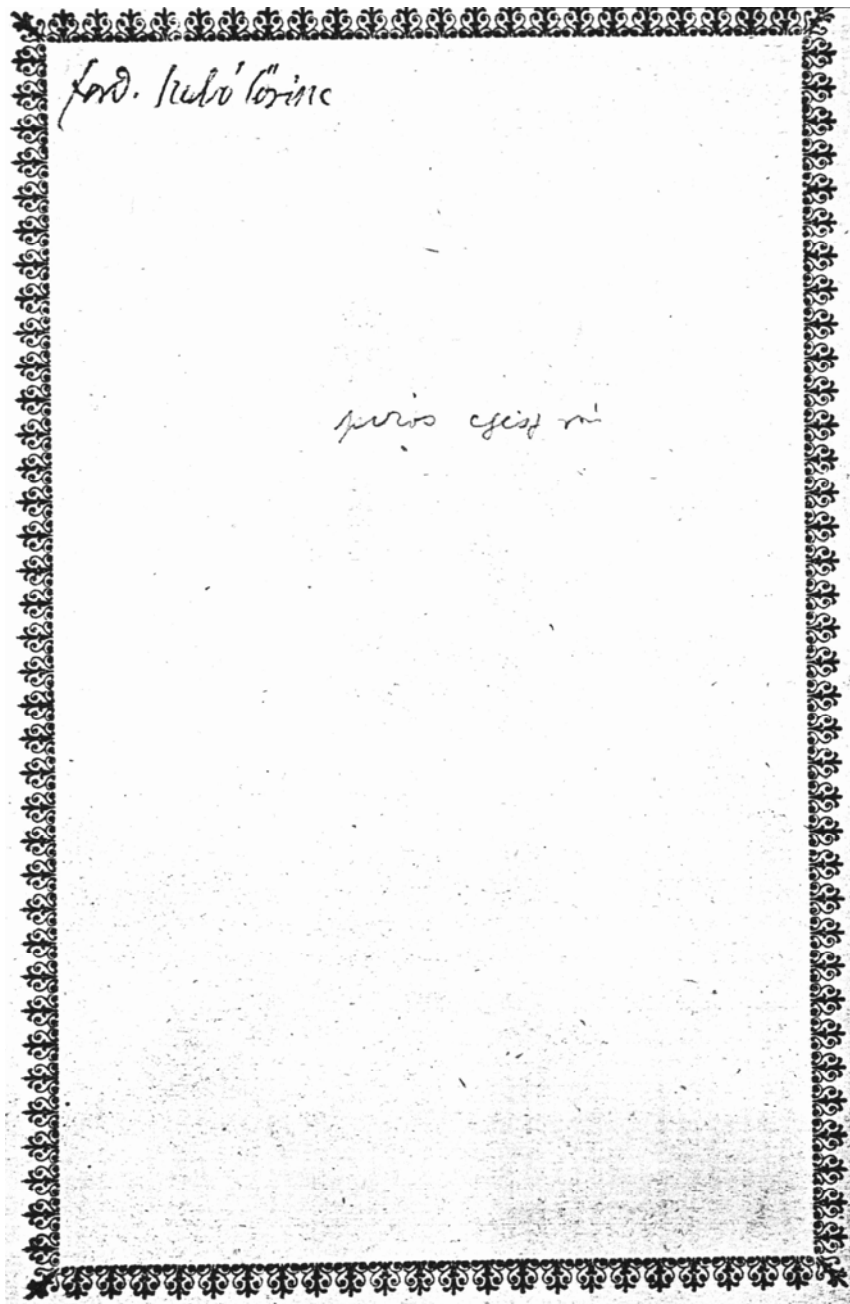
8

Akik tiszta lélekkel mernek és tudnak az
uj területekre lépni, tudják, hogy a művészet
gyémánttá ragyogtatja a port. A kételkedőknek
pedig Goethe örök szavaival mondom: tegyék
félre e könyvet, szótlanul,

„Denn Allah gab die Gabe jedem Dichter:
Missbraucht er sie im Wandel seiner Sünden,
So seh' er zu, mit Gott sich abzufinden!“

Babits

Az utolsó oldalon pedig magáévá fogadtatta a költővel a fordításokat: *ford. Szabó Lőrinc*.

Ez a féltve őrzött kötet – Kozocsa Sándor hagyatékából -- került a neves kiadó és antikvárius, Kiss Ferenc közvetítésével 2004. május 14-én a Dr. Zsámboki László igazgató szerzeményező tevékenysége révén a Miskolci Egyetem Könyvtár Levéltár Múzeum tulajdonába.

Első kiadásról beszéltem, mert ismeretes egy második, kisebb (negyedrért) alakú változata is ennek a könyvnek, amely azonban szembeötlő szövegromlásokkal terhes. (Érdekes: magának Szabó

Lőrincnek a könyvtárában csak ezt a változatot találtuk, igaz, nem saját művei, fordításai között, hanem a francia anyagban, Verlaine-nél.)

A Helikon Kiadó azután 1983-ban Szántó Tibor tervei alapján megjelentette a szerzők nevének feltüntetésével az eredeti változatot; Vas István – könyvhagyatékaival azóta a Pécsi Egyetem könyvtárába került -- példányának xeroxozott másolata alapján szedve ki a kötet szövegét): *Fordította Szabó Lőrinc. A bevezetőt írta Babits Mihály.* Az utószóban én foglaltam össze a fordítás és kiadás történetét, *Még egyszer erről a könyvről* címmel.

Még egy sajátos könyvészeti „utánlövésről” is be kell számolnom. Hadd idézzem a *Magyar Nemzet* 1990. április 7, szombati számából saját felháborodott méltatásomat, amely *A kulturálatlanság virágai* címmel jelent meg:

Paul Verlaine: Nők. Olvasom a könyvesbolt kirakatában. „Pannon Könyvkiadó, Budapest. Felelős kiadó: Urbán Tamás igazgató. Szedte és nyomta az Alföldi Nyomda. A nyomdai megrendelés száma: 2410.66-14-2 – Készült Debrecenben, az 1990. évben. Felelős vezető Benkő István vezérigazgató. Megjelent 3,1 A 5 ív terjedelemben”. Ennyi az impresszumban. *Fordító sehol.*

Megjelent abban az évben, sőt azon a napon, amikor nemzeti klasszikus költőnk éppen 90 éves lenne; abban a városban, Debrecenben, ahol – saját szavaival – „érlelő diákeveit” élte, ahol franciául tanult Vág Sándor tanár úrtól, és ahol már Verlaine-t is fordított.

Szabó Lőrinc életében, 1920-ban valóban név nélkül jelent meg ez a kötet, ámde az irodalomtörténet éppen két évtizede tudatosította fordítói szerzőségét. Megírtam jómagam az 1970-ben megjelent *Szabó Lőrinc lázadó évtizede* című monográfiámban. Aztán 1979-ben a Petőfi Irodalmi Múzeum kiadványaként megjelent *Érlelő diákevek* című dokumentumkötetben közöltük Babits előszavát (amelyet a mostani kiadás meg is csonkított, a Goethe-idézetet a végéről elhagyta!), a kötet szerződését és a *Kisnaplót*, amelyben Szabó Lőrinc a fordítás állomásait írja le. A dokumentumkötet kiadója, a mai Múzsák Kiadó elődje magukat a fordításokat akkor nem merte közölni, félve a hivatalos prudériától. Ámde 1983-ban *a teljes kötetet*, a fordítót azonosító dokumentumokkal együtt közreadta a Helikon Kiadó (ISBN 963 207 747 4. sz. alatt), számozott példányban, reprezentatív külsővel, 250 forintért bárki megvehette; ugyanez a szedés megjelent minikönyvként bibliofil jelleggel is. Mindkettő Szántó Tibor könyvművészetét dicséri.

A könyvkiadás *szakma*, amelyhez jártasság, tájékozottság szükségeltetik. Nem elég a kezünkbe kerülő könyvfurcsaságok felelőtlen megjelentetése, szex ürügyén, busás jövedelem reményében. Mert gondolom, a Pannon Könyvkiadó nem ezzel a „meglepetéssel” akarta köszönteni költőnk születésnapján. [...] Nevezett kiadó nemcsak a jogutódot sértette meg, hanem – Babbitson, Szabó Lőrincen keresztül – az egész klasszikus magyar irodalmat.

De kövessük a fordítás történetét! Amikor először említi Szabó Lőrinc *Kisnaplójában*, nem is az erotikus szövegnek kijáró borzongással ír róla, mint teszi egyéb, hasonló témájú ritkaság esetében (például a Déry Tibor által Babitsnak kölcsönzött szexuálpszichológiai műről, Fuchs *Geschichte der erotischen Kunst* című könyvéről, vagy éppen a *Gamianiról* írva). 1920. január 17-én csak ennyit jegyez be *Kisnaplójába*: „Mihály ma nekem adta Verlaine *Femmes* című verskötete első verse fordításának kéziratát.” Ez lesz majd az *Eratóban* megjelenő *Ouverture* című vers. Szabó Lőrinc bejegyzéséből a továbbiakban az is kitűnik, hogy Babitsnak ekkor már kezd elmenni a kedve a készülő antológiájától, már „az erotikus-kötetet se akarja megcsinálni”. Szabó Lőrincnek pedig még nem jött meg a kedve hozzá, mivel ekkor még a Fitzgerald-féle Omár Khájám kötet *rubáijait* fordítja. Babits (és Szabó Dezső) még egy egészen más Verlaine-kötetet ajánlgat ekkori kiadójának, a Táltosnak, a már említett *Válogatott verseit* (de ezt majd csak saját pénzén, 1926 végére tudja tető alá hozni Szabó Lőrinc, amikor már inkább csak tiszteleg „egy régi irodalmi szerelem emléke előtt”). Ekkor inkább, a következő év Baudelaire-centenáriumára gondolva, egy ünnepi kötetre szeretné megnyerni a maga számára valamelyik kiadót: erre már hamarabb lehetőség nyílik, igaz, társakkal – de milyen kitüntető társaságban! --, Babits és Tóth Árpád munkatársaként.

A *Kisnaplóban* pár nap múlva, február 8-án, amikor „egy kis kellemes izgatottsággal” fogadja az első Omár-korrektúrát, így kiált fel: „Ma fordítottam egy verset a Verlaine *Femmes* c. kötetéből. Iszonyú disznó-vers: Ezért adnak pénzt!” Ezt még talán éppen a Babits-antológiába szánta ekkor, de közben már felfedezi az önálló vállalkozás üzleti értékét is. Ez a kettős megfontolás vezeti a közben megnyugodni és pihenni hazautazó Babitsnak, Szekszárdra február 22-én küldött beszámolójában is: „Azt a Verlaine-verset, amelyiket legutóbb fordítottam, és amit láttál is, átszűrtem, és most igen jól használható a maga helyén. Lőrincz úr ajánlatot tett a *Femmes* lefordítására, amelybe először belementem, de később lemondtam, mert nem akart eleget fizetni. Tiltott gyümölcsnek pedig nagyobb az ára. Azóta biztosan fogott egy olcsóbb pasast. 3000 K-t ígért, és én legalább a duplájára számítottam. De nem sajnálom, mert, ugye, itt elég sok megfontolnivaló van.”

Lőrincz Ernő ekkoriban állandó vendég volt a Centrál-asztalnál: a Révai Kiadónál dolgozott, de a Verlaine-kötettel magánüzletet szándékozott csinálni. A nagy haszon reményében nem is hagyta ennyiben a dolgot, újabb ajánlatot tett a fiatal költőnek, aki február 28-án Babitsnak már erről számolhatott be: „Lőrincz is visszajött a Verlaine-jével; most már 4000 K-t ígér. Félig-meddig meg is egyeztünk, de én még valamit szeretnék belőle kipróbálni.” Közben a költő már fordítja a verseket -- ha nem lesz belőlük kötet, megjelenhetnek az *Erató*ban. Március 2-án naplójában már „2 vagy 3 ilyen versfordításom”-ról beszél. Következő nap ellenben már szinte elsiratja a külön könyv lehetőségét: „Hanem a Verlaine-fordításról le kell tennem. A *Femmes*-ra vagy talált a Lőrincz egy olcsóbb pasast, vagy már lemondott erről az üzletről. Én sajnálom, mert utóvégre 4000 K most hirtelenjében nagyon jól esnek.” Azután mégis, március 10-én, váratlanul ezt írja: „D.u. megkötöttem Lőrincz Ernővel a szerződést a Verlaine-kötetre: 5000 K és 4 tiszteletpéldány, összesen kb. 5800 K. Elég komisz munka lesz.” A szerződés és előlegadás dátuma: március 12.

Nagyságos
G. Szabó Lőrinc úrnak

Budapest, 1920. március 12.

Vettem a következő tartalmú b. levelét, amelyet tudomásul veszek és magamra nézve is kötelezőnek ismerek el:

„Tekintetes Lőrincz Ernő úrnak Budapest. Szíves tudomására hozom, hogy hajlandó vagyok az alábbi feltételek mellett az Ön részére

VERLAINE: FEMMES

című könyvét eredetiből magyar nyelvre lefordítani. –

Vállalkozom arra, hogy a kötetnek gondos, hű és művészi fordítását legkésőbb 1920 évi április 15-ig Önnek átadom, melynek ellenében viszont Ön fizet a teljes fordításért 4000,-- azaz n é g y e z e r k o r o n á t. –

Gondoskodni fogok arról, hogy a kötetet B a b i t s M i h á l y átnézze és kieszközlöm, hogy arról ő akár Önhöz, akár hozzám címzett levélben, rövid néhány sorban »Előljáró beszéd, vagy bevezetés« címen szöveget adjon. –

A honorárium csak a teljes kézirat beszolgáltatása után esedékes, Ön azonban hajlandónak nyilatkozik arra, hogy nekem a megállapodás aláírása alkalmával 2000,-- azaz k e t t ő e z e r k o r o n á t előlegképpen kifizet. –

Ezt a kéziratot én csakis kézi használatra engedem át Önnek, és amennyiben Önnek szándékában volna azt esetleg kinyomtatni, a magam részéről minden felelősséget elhárítok magamtól.

Végül kötelezettséget vállalok arra nézve, hogy amennyiben a megállapodásunkhoz kikötött időre a kéziratot nem szolgáltatom be Önnek, tartozom a kézhez vett előleget 24 órán belül visszafizetni. –

Budapest, 1920 évi március hó. Tisztelettel G. Szabó Lőrinc s. k.”

Kiváló tisztelettel

Lőrinc Ernő

Ngs. G. Szabó Lőrinc úrnak

Budapest, 1920. március 12.

Kapcsolatosan ma kötött szerződésünkkel kötelező ígéretet teszek arra nézve, hogy a példányok eladása után még 1000 azaz: egyezer koronát fizetek Önnek.

Lőrinc Ernő

Ami megjegyzés esik ezután a kötetről a *Kisnapló*ban, az éppen a „komisz munkára” utal: „Már 7 Verlaine-vers van készen. 5 nap óta nem tudtam semmit se írni. Bizony ilyen furcsán megy ez: egyszer kettőt is lefordítok naponta, máskor egyhez is kell egy hét” (március 20). Húsvétra hazakészül a közben a románok által kiürített Debrecenbe, „addig sietek elkészülni a Verlaine-ekkel. Már 9 megvan” (március 26). Ekkorra tehát a fele már elkészült. Ez az utolsó bejegyzés a naplóban a kötetről. Közben mégse utazik haza, édesanyja és húga látogatják meg. Április 12-én kézhez kapja a kész Omár Khájjám-kötetet, nemsokára pedig újabb, nagy jelentőségű megbízások homályosítják el a kis füzetet, amely végül már csak egy adattá zsugorodik a diadalmas felsorolásban, amelyet május 29-én összefoglalóan küld a hazai atrocitások elől Bécsbe menekült barátnőjének az elmúlt nehéz félévről.

„A dolog úgy áll, hogy felvitte Isten a dolgomat, és egy rettenetesén átnyomorgott tél után, februártól kezdve annyi megbízatásom akadt, hogy azt sohase reméltem volna. [...] Prózai fordításokat én nem tekintem munkának, úgyhogy erről nem beszélek; verseket fordítottam: Verlaine egy nem nyilvánosan megjelent erotikus kötetét (*Femmes*), Omár Khájjám *Rubáijátját* (ezt E. Fitzgerald angol költő írta, nem tudom, ismeri-e; a hedonista világnézet igazán elsőrangú képei ezek, kis négysoros versek, rubáik). Tóth Árpáddal, Babitscsal együtt harmadrészben én is fordítom a

Les fleurs du mal-t, mert 1921 tavaszán lesz Baudelaire százéves születési évfordulója [...] ez nagyon szép lesz, higgye meg! Aztán szerződést ajánlott fel a Genius r. t. (egy új vállalat) az Omár-kötet megjelenése után a Shakespeare-sonettekre, ez nagyon nehéz és nagy munka, de a jövő nyárra remélem, hogy elkészül. És vannak apróságok, függőben levő ügyek, de elég ennyi is. – Én magam is írok, ha a *Nyugat* júniusi számát megkaphatná, vegye meg; 5 szabad versem van benne, majd mindet májusban írtam. – Pénz tekintetében: a Baudelaire-kötetért egyenként kb. 12 000 K-t kapunk, ami havi 1000 K-ás részletekben utaltatik ki; a Shakespeare-sonettekért havonta előlegképpen ugyanennyit kapok, és a végén még a bruttó bevétel 10%-ának különbözetét; aztán ha még hozzászámítom a prózai fordításokat, esetleg lapokat, akkor 2500--3000 K-ra számíthatok egy hónapban. Az Omár kötetéért 8000 K-t kaptam. Meg van elégedve? Én nem.”

Tehát a műfordító befutott, a költő megszületett. A *Nők* címet viselő kötet ennek a félévnek egyik bravúros állomását jelentette. Igaz, hogy „suba alatt” jelent meg, a kötetet csak Verlaine neve fémjelezte. Babits és Szabó Lőrinc csak játszottak vele, nevükkel nem is vállalhatták volna. Eltemették emlékezetükben is. Mint azokat a napokat, amelyeknek terméke volt. Vagy mégsem tudták annyira elfeledni? És ezért hallgattak róla.

* *A Miskolci Egyetem Központi Könyvtárának egy könyvritkaságáról.* In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica. Tomus IX. – Fasciculus 4.* Miskolc, 2004. 91--100.